

Z HISTORII PROKURATURY

Marcin Wielec¹, Grzegorz Ociecek²

O monografii „Prokuratura w Polsce od odzyskania niepodległości do czasów współczesnych”

1. Wprowadzenie

Praca zbiorowa, pod znamienym tytułem „Prokuratura w Polsce od uzyskania niepodległości do czasów współczesnych”, powstała w wyniku konkursu ogłoszonego przez Prokuraturę Krajową w celu opracowania publikacji dotyczącej historii prokuratury na przestrzeni od odzyskania niepodległości do czasów współczesnych.

Godzi się podkreślić, że autorami monografii są: prof. zw. dr. hab. Ewa Guzik-Makaruk, prof. zw. dr. hab. dr h.c. Emil W. Pływaczewski, dr hab. Piotr Kardela, dr hab. Leszek Wieczorek, prof. UJK, oraz prok. Jędrzej D. Pogorzelski.

Są to w przeważającej części kryminolodzy jak również przedstawiciele nauk humanistycznych w zakresie historii. Autorzy posiadają wybitne osiągnięcia m.in. z zakresu prawa karnego oraz kryminologii. Wspomnieć należy, że prof. dr hab. Ewa Guzik-Makaruk jest autorką ponad 220 publikacji naukowych głównie z zakresu kryminologii, jak również recenzentem polskich i zagranicznych czasopism naukowych. Z kolei prof. dr hab.

---

¹ Dr hab. Marcin Wielec prof. Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, recenzent monografii pt. „Prokuratura w Polsce od uzyskania niepodległości do czasów współczesnych”, Warszawa 2022.

² Dr Grzegorz Ociecek, adiunkt Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, recenzent monografii pt. „Prokuratura w Polsce od uzyskania niepodległości do czasów współczesnych”, Warszawa 2022.

Emil W. Pływaczewski oprócz wybitnych osiągnięć naukowych pozostaje, jako jedyny Polak, członkiem kapituły sztokholmskiego Nobla z zakresu kryminologii. Dr hab. Leszek Wieczorek prof. UJK swoje doświadczenie kryminologiczne łączy z funkcją redaktora naczelnego Humanistycznych Zeszytów Naukowych Prawa Człowieka. Poza tym sprawował on funkcję dyrektora Instytutu Ekspertyz Sądowych im. Prof. dra Jana Sehna w Krakowie. Jeden z autorów, a mianowicie dr hab. Piotr Kardela posiada wyjątkowo cenne doświadczenia naukowe w zakresie prac historycznych, jako autor siedmiu publikacji monograficznych z zakresu historii najnowszej. Dodatkowo pełni on funkcję dyrektora Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej w Białymstoku oraz w latach 2006 do 2017 był głównym specjalistą w delegaturze Instytutu Pamięci Narodowej w Olsztynie. Ostatni z autorów Jędrzej Pogorzelski jest prokuratorem w Departamencie do Spraw Przeszłości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej, współpracuje również z Wydziałem Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.

2. Konstrukcja i struktura monografii

Monografia liczy 589 stron. Składa się ze wstępu (wprowadzenia), pięciu rozdziałów merytorycznych, bibliografii, wykazu aktów prawnych oraz innych źródeł w szczególności witryn internetowych Ministerstw Sprawiedliwości i Prokuratur państw europejskich. Zawiera także noty o autorach.

Lektura monografii niewątpliwie dostarczy Czytelnikowi niezapomnianych wrażeń, wszak prezentowany w niej wywód jest niezwykle esencjonalny, w rzeczy samej bardzo mocno nasączony treścią. Brak jest tam fragmentów pustych merytorycznie, zaś prowadzona analiza cechuje się zwartością i kompletnością treściową. Nie można tracić z pola widzenia również tego, że to właśnie tytuł w pierwszym rzędzie z reguły wyznacza kierunek i objętość analizy każdej z książek. Niejednokrotnie zdarza się tak, że w opracowaniach książkowych autorzy, konstruując zasadniczy jej model, mają dylemat jak poradzić sobie z kompleksowym (pełnym) rozpracowaniem swoich zamierzeń piśmienniczych, które znowu odzwierciedla przecież zasadniczo tytuł pozycji. Problem tkwi często w wyborze, czy dany temat ująć w sposób ogólny, bez kluczowych i szczegółowych analiz, lecz przedstawiając fundamenty i generalia danego obszaru, czy też poprowadzić kompleksową analizę zawierającą szereg różnych konkretnych, czy wręcz drobiazgowych aspektów badawczych. Tutaj w prezentowanej książce – jak można spostrzec – autorzy przyjęli ten drugi sposób i zorganizowali swoją pracę analityczną bardzo szeroko, oznaczając już w tytule opracowania, że ich badanie będzie się tyczyło

aspektów funkcjonowania prokuratury „od uzyskania niepodległości aż do czasów współczesnych”. Przyjęcie takiej szerokiej supozycji wymagało zatem od autorów podejścia wieloobszarowego, wielowątkowego, interdyscyplinarnego i szeroko interpretacyjnego, ponieważ zakreślony okres to burzliwe dzieje państwa Polskiego, a w tym – co oczywiste – i prokuratury jako jednego z newralgicznych organów funkcjonujących w państwie. Autorzy sprostali postawionemu zadaniu wyśmienicie przyjmując w swoich założeniach – w poszczególnych rozdziałach – periodyzację działania w systemie prawnym organu prokuratorskiego. Nie ma wątpliwości, że kryterium porządkowym – wedle wyboru autorów – stał się czas w jakim powstawała i działała prokuratura w historii Polski.

Pierwszą częścią monografii jest wstęp. Dowiadujemy się z niego, co stanowiło asumpt do stworzenia książki, jak również kto był jej autorem. Wymaga podkreślenia, że praca stanowi pierwsze tego typu kompleksowe opracowanie związane z historią prokuratury poczynając od odzyskania przez nasz kraj niepodległości w 1918 r., aż do czasów współczesnych. Podjęta przez autorów tematyka jest istotna nie tylko z punktu widzenia historycznego, lecz także zawiera elementy zmian ustrojowych na przestrzeni ponad 100 letniej tradycji. Dlatego też z całą pewnością stanowi cenne źródło wiedzy dla praktyków, jak też przedstawicieli doktryny z różnych dziedzin prawa. Wracając jednak do głównego kryterium podziału i porządku w książce, należy stwierdzić, że kryterium czasu jest prawidłowym założeniem klasyfikacyjnym, ponieważ taki zabieg daje gwarancje logicznej, spójnej i zrozumiałej analizy, co ważne jest zwłaszcza dla Czytelnika tej książki. Oczywiście można byłoby przyjąć inne kryteria, jak na przykład ewolucja kompetencji organu prokuratorskiego, czy ewolucja pozycji organu prokuratorskiego w państwie, lecz niewątpliwie czas będzie najlepiej oddawał poszczególne etapy kształtowania się dzisiejszej prokuratury. W tym kontekście otrzymaliśmy kompleksową analizę funkcjonowania prokuratury jako organu państwa, analizę losów poszczególnych prokuratorów, działanie instytucji współpracujących z prokuraturą, a nawet rys współpracy międzynarodowej trwający w zasadzie od początków odzyskania niepodległości państwa Polskiego, aż po dzień dzisiejszy. Szerokie spektrum merytoryczne poszczególnych kwestii podzielonych odpowiednią periodyzacją daje duże pole manewru w doborze poszczególnych obszarów analizy – zarówno tych *stricto* prawnych, jak i chociażby historycznych czy politycznych. Jest to niewątpliwie atut opracowania, który został przez zespół autorski dobrze wykorzystany, ponieważ obok kwestii związanych z prawodawstwem określającym podstawy funkcjonowania i organizacji prokuratury mamy podłączone za-

gadnienia np. związane z losami poszczególnych prokuratorów czy przedstawiony kontekst społeczny, gospodarczy, bezpieczeństwa państwa i polityczny trwale oddziałujący na taki a nie inny model obecnej prokuratury. Stwierdzić zatem można, że autorzy dokonali właściwego doboru i zaszeregowania poszczególnych zagadnień analitycznych, układając je jako kolejne rozdziały monografii. Taki układ tworzy zwartą i logiczną strukturę treści.

Rozdział pierwszy zatytułowany jest „Ustrój Prokuratury w Polsce od odzyskania niepodległości 11 listopada 1918 roku do 2021 roku”. Został on podzielony na trzy zasadnicze podrozdziały dotyczące kolejno:

1. Prokuratury w odrodzonej II Rzeczypospolitej i w czasie II wojny światowej.
2. Prokuratury w Polsce zniewolonej.
3. Prokuratury w Polsce po 1989 r.

Układ następujących po sobie podrozdziałów należy ocenić pozytywnie.

Pierwszy rozdział rozpoczyna nowy tekst roty przysięgi dla ministrów, urzędników i sędziów, który został opublikowany na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 22 listopada 1919 r.

W tej części autor (Jędrzej D. Pogorzelski) zaprezentował sylwetki zarówno prokuratorów stojących na czele prokuratorów wojskowych, jak również zwierzchników prokuratorów cywilnych oraz poszczególnych Ministrów Sprawiedliwości. Jako pierwszy, po odzyskaniu niepodległości został zaprezentowany gen. Aleksander Pik – Naczelnny Prokurator Wojskowy, który pełnił tę funkcję od stycznia 1919 r. do 3 kwietnia 1924 r., czyli przez okres ponad 5 lat.

Oprócz sylwetek osób stojących na czele prokuratury, jak również Ministrów Sprawiedliwości wyeksponowano także ważny element, a mianowicie akty prawne normujące działanie zarówno urzędów prokuratorów, jak również Ministerstw Sprawiedliwości. Wśród nich szczególną uwagę należy zwrócić m.in. na:

- 1) dekret Naczelnego Wodza Wojska Polskiego, Ustawę o tymczasowej organizacji sądowej Wojska Polskiego z dnia 1 lutego 1919 r., na podstawie którego utworzona została Naczelnna Prokuratura Wojskowa;
- 2) dekret z dnia 8 lutego 1919 r. w przedmiocie ustroju Sądu Najwyższego;
- 3) rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 6 lutego 1928 r. „prawo o ustroju sądów powszechnych”;
- 4) dekret z dnia 16 listopada 1945 r. „o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa”;

- 5) ustawę z dnia 20 lipca 1950 r. „o Prokuraturze Rzeczypospolitej Polskiej”;
- 6) Konstytucję PRL z dnia 22 lipca 1952 r.;
- 7) ustawę z dnia 14 kwietnia 1967 r. „o Prokuraturze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”;
- 8) ustawę z dnia 29 grudnia 1989 r. „o zmianie Konstytucji”; w której określono nową pozycję prokuratury stojącej na straży praworządności i czuwającej nad ściganiem przestępstw. W akcie tym przyjęto, że prokuratura podlega bezpośrednio Ministrowi Sprawiedliwości, który pełni funkcję Prokuratora Generalnego;
- 9) ustawę z dnia 9 października 2009 r. „o zmianie ustawy o prokuraturze oraz niektórych innych ustaw”;
- 10) ustawę z dnia 4 marca 2016 r. „o Prokuraturze”, obowiązująca do chwili obecnej, na mocy której ustawodawca zdecydował po raz kolejny o połączeniu funkcji Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Generalnego.

Odnotować należy, że w końcowej części pierwszego rozdziału autor poświęcił miejsce na tak ważny element, jakim było utworzenie struktur prokuratury, zajmującej się zwalczaniem najgroźniejszej gatunkowo przestępczości, a mianowicie przestępczości zorganizowanej. Po raz pierwszy na podstawie zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 maja 1994 r., nr 21/94/PR rozpoczęto tworzenie Wydziałów VI do Spraw Przestępczości Zorganizowanej przy ówczesnych Prokuraturach Wojewódzkich, jak również w strukturze Departamentu Prokuratury Ministerstwa Sprawiedliwości utworzono Wydział Koordynacji Ścigania Przestępczości Zorganizowanej.

Kluczem spinającym rozpoczęcie oraz zakończenie rozdziału pierwszego jest rota ślubowania, która obecnie składana jest przed Prokuratorem Generalnym, pełniącym jednocześnie funkcję Ministra Sprawiedliwości.

Kolejny rozdział zatytułowany został: „Losy i postawy prokuratorów w Polsce w latach 1918–1989”. Autorem tej części publikacji jest historyk, dr hab. Piotr Kardela. Rozdział drugi składa się z pięciu podrozdziałów. Pierwszy z nich dotyczy losów prokuratorów cywilnych oraz wojskowych II Rzeczypospolitej, kolejne zaś: prokuratorów, którzy w okresie stalinowskim zajmowali się ściganiem polskich patriotów, jak również represjonowanych prokuratorów II RP. Ostatnie dwa podrozdziały opisują zarówno prokuratorów, którzy ścigali i oskarżali działaczy opozycji w PRL, jak też prokuratorów, którzy byli nastawieni opozycyjnie, a wręcz wrogo wobec władzy PRL.

Autor w sposób bardzo przejrzysty i syntetyczny opisał m.in. losy prokuratorów wojskowych oraz cywilnych II Rzeczypospolitej, poczynając od zaprezentowania sylwetki Aleksandra Meysztowicza, który od 2 października 1926 r. wykonywał funkcję naczelnego prokuratora. W rozdziale tym na szczególną uwagę zasługuje historyczny opis sylwetek nie tylko prokuratorów pełniących najwyższe funkcje w aparacie państwa, lecz także, a może przede wszystkim prokuratorów charakteryzujących się wyjątkowym patriotyzmem zarówno w walce z okupantem, jak również władzą PRL. Jako przykład autor wskazał m.in.:

- 1) Czesława Michałowskiego, który został prawdopodobnie zamordowany przez władzę sowiecką w Mińsku w 1941 r.;
- 2) Witolda Grabowskiego, ostatniego naczelnego prokuratora II RP, zagorzałego antykomunistę, który uczestniczył w walce z okupantem jako żołnierz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie;
- 3) Juliusza Prachtela-Morawiańskiego, dra prawa, ukrywającego w czasie II wojny światowej Żydów, prokuratora Wojskowego Sądu Specjalnego Warszawskiego Obszaru ZWZ/AK;
- 4) Andrzeja Bieńkowskiego, prokuratora Sądu Okręgowego w Krakowie, który został rozstrzelany przez Niemców 5 czerwca 1940 r.;
- 5) Józefa Garbaczyńskiego, wiceprokuratora Sądu Apelacyjnego w Krakowie, który został zamordowany wiosną 1940 r. przez NKWD i in.

W monografii nie zabrakło także negatywnych, a wręcz tragicznych aspektów dotyczących wymiaru sprawiedliwości w naszym kraju. Mamy tutaj na myśli ustawodawstwo po II wojnie światowej dotyczące m.in. tworzenia tzw. „szkół prawniczych”, dla osób, które były najbardziej zaufanymi dla władzy ludowej absolwentami szkół średnich. Przykładem może być chociażby wspomniany przez autora, dekret z dnia 22 stycznia 1946 r., o wyjątkowym dopuszczeniu do obejmowania stanowisk sędziowskich, prokuratorowskich i notarialnych oraz do wpisywania na listę adwokatów (Dz. U. z 1946 r., Nr 4, poz. 33). Przykładem „szkoły prawniczej” jest zasygnalizowana Wyższa Szkoła Prawnicza im. T. Duracza, utworzona 1 kwietnia 1950 r. (sic!), zwana potocznie „Duraczówką”, gdzie przygotowywano kandydatów na stanowiska sędziów i prokuratorów, nauka zaś trwała zaledwie dwa lata. Łącznie tego typu „szkoły prawnicze” ukończyło 1130 słuchaczy, zaś 1081 zostało sędziami i prokuratorami. Autor przywołał także przykłady sędziów i prokuratorów, którzy swoją działalnością wspierali komunistyczne rządy po II wojnie światowej i ich represyjny charakter, będąc co zostało słusznie podkreślone istotnym jego elementem służącym do zwalczania patriotów oraz osób ich wspierających. Przykładem takich osób byli m.in.: pułkownik Feliks

Aspis, któremu zarzucano preparowanie śledztw, używanie niedozwolonych metod śledczych w tym pobić, gróźb oraz stosowania przymusu w stosunku do więźniów. Kolejną opisaną przez autora sylwetką komunistycznego sędziego oraz prokuratora byli: Gustaw Szmuel Auscalet, który jako jeden z trzech sędziów zatwierdził karę śmierci wobec Augusta Emila Fieldorfa ps. „Nil”, Stanisław Cypryszewski, współodpowiedzialny za śmierć Augusta Emila Fieldorfa ps. „Nil”, Marian Frenkiel, prokurator żądający wyroków śmierci wobec opozycjonistów, sędzia Stefan Michnik, odpowiedzialny za orzeczenie kary śmierci wobec Zefirina Machalli, małżeństwo prokuratorów Alicję oraz Kazimierza Graff, czynnie uczestniczących w „zbrodniach sądowych” i in. W kolejnym podrozdziale autor nasykował portrety prokuratorów, którzy byli w sposób szczególny poddani ostracyzmowi oraz represjom ze strony władz komunistycznych powojennej Polski. Wśród nich szczególną uwagę poświęcono wiceprokuratorowi w Sądzie Okręgowym w Białymstoku – Zygmuntovi Ojrzyńskiemu, który wielokrotnie oskarżał działaczy komunistycznych, by ostatecznie zostać straconym w tzw. procesie pokazowym toczącym się przed Sądem Wojewódzkim dla miasta Stołecznego Warszawy 2 stycznia 1953 r. Kolejnymi odnotowanymi przez autora prokuratorami byli także: Mieczysław Siewierski, Waclaw Dlouhy czy Witold Lis-Olszewski. W ostatnim podrozdziale monografii zaprezentowani zostali prokuratorzy, którzy przeciwstawiali się władzy komunistycznej możliwymi dostępnymi metodami w tym: rozsyłaniem swoich stanowisk do prasy, publikowaniem poradników dla osób zatrzymanych i in.. Przykładem takich prokuratorów byli: Bogusław Śliwa, Witold Grajewski, Wiesław Jerzy Johan, Zbigniew Wasserman, Andrzej Jerzy Kawecki, Andrzej Milczanowski czy Leszek Lackorzyński. Konstatując w pełni należy się zgodzić z autorem tej części monografii, że w trudnych powojennych latach oprócz prokuratorów stalinowskich znaleźli się również sędziowie i prokuratorzy, którzy swoim zachowaniem i działaniem wyrażali sprzeciw wobec komunistycznego aparatu bezpieczeństwa. Część z nich zmuszono do opuszczenia kraju, kolejną zaś część pozbawiono stanowisk i pełnionych funkcji.

Kolejny trzeci rozdział monografii poświęcony został zagadnieniom dotyczącym działalności Instytutu Ekspertyz Sądowych im. Prof. dra Jana Sehna w Krakowie. Autorem tej części jest karnista i kryminolog dr hab. Leszek Wieczorek, prof. UJK. Wskazana część pracy wydaje się o tyle istotna, gdyż Instytut Ekspertyz Sądowych od ponad 90 lat stanowi światowej sławy placówkę naukową, podległą obecnie Ministrowi Sprawiedliwości, której działalność ma bezpośredni związek z prawidłowym funkcjonowaniem polskiej prokuratury. Instytut, co zostało podkreślone,

wnosi znaczący wkład w rozwój zarówno kryminalistyki, jak również metodyki ścigania przestępstw oraz, a może przede wszystkim, szeroko rozumianego opiniowania w różnych dziedzinach w tym: z zakresu daktyloskopii i antropologii, pisma ręcznego i dokumentów, toksykologii, genetyki sądowej, analizy mowy i nagrań, psychologii sądowej i in.

Rozdział trzeci podzielony został na siedem podrozdziałów, w których omówione zostały zarówno aspekty historyczne związane z funkcjonowaniem Instytutu Ekspertyz Sądowych (§ 1, § 2 oraz § 3), jak również kwestie dotyczące wyzwań oraz perspektyw rozwoju stojących przed Instytutem (§ 4, § 6, § 7).

Dodatkowo autor zaprezentował także kwestie związane z tzw. przełomowym okresem w Polsce i naukach sądowych w latach 1992–2009, z punktu widzenia Instytutu Ekspertyz Sądowych, kiedy to Instytut kierowany był przez Aleksandra Głazka (§ 5). W podrozdziale pierwszym nkreślona została pionierska dekada okresu przedwojennego, kiedy to Minister Sprawiedliwości w maju 1929 r., polecił sędziemu Józefowi Skorzyńskiemu utworzenie Instytutu do badań dla potrzeb wymiaru sprawiedliwości. Formalnie Instytut zaczął funkcjonować 25 listopada 1929 r. na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 listopada 1929 r., o utworzeniu Instytutu Ekspertyz Sądowych (początkowa nazwa brzmiała Instytut Badań Naukowo-Sądowych). W kolejnym podrozdziale uwypuklony został okres działalności Instytutu Ekspertyz Sądowych po okresie II wojny światowej, kiedy to Instytutem kierował dr Jan Zygmunt Robel. Wspomnieć należy, że w tej części słusznie wyeksponowane zostały jakże aktualne w chwili obecnej postulaty dyrektora Instytutu związane m.in. z poprawą sytuacji związanej ze sprawnością i jakością wykonywania ekspertyz. Lektura wyżej opisanych w połowie lat 40. uwag i postulatów skłania do wniosku, że częściowo są one zbieżne z najnowszymi kierunkami oraz oczekiwaniami. Dodatkowo postulaty przypominają także tzw. standard Dauberta, wypracowany na początku lat 90. W 1993 r. Sąd Najwyższy Stanów Zjednoczonych, rozpatrując sprawę *Daubert vs. Merrell Dow Pharmaceutical INC*, sformułował kryteria dopuszczalności, jakie powinien spełniać dowód naukowy. Wśród nich wymienił m.in.: weryfikowalność metody badawczej, powszechną akceptację metody w środowisku naukowym, ustanowienie sztafardów badawczych oraz ustalony poziom błędu.

Kolejna część publikacji poświęcona została opisaniu działalności Instytutu Ekspertyz Sądowych pod kierownictwem Prof. dra Jana Sehna, a następnie Prof. dra Jana Markiewicza, Aleksandra Głazka, dra hab. Marię Kałę oraz dra hab. Leszka Wieczorka. Ostatni z opisanych

dyrektorów, za swój priorytet w kierowaniu Instytutem postawił sobie umocnienie go na arenie międzynarodowej, jak również skierował także ważną propozycję związaną z kwestią certyfikowania, wpisywaniem i skreślaniami oraz prowadzeniem list akredytowanych (certyfikowanych) zarówno indywidualnych biegłych sądowych, jak również instytucjonalnych biegłych sądowych.

Rozdział czwarty monografii dotyczy współpracy międzynarodowej prokuratury po 1989 r., i został przygotowany przez Prof. dra hab. Emila W. Pływaczewskiego, wybitnego karnistę oraz kryminologa. Składa się on z dziewięciu podrozdziałów, które dotyczą min.: zmian w strukturach prokuratury, inicjatyw w zakresie zwalczania oraz zapobiegania przestępczości na forum międzynarodowym, zabezpieczenia dowodów poza obszarem naszego kraju, przejęciem oraz przekazaniem ścigania karnego, ekstradycji, kierunków współpracy międzynarodowej po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Dodatkowo autor skoncentrował się na kwestiach dotyczących międzynarodowych oraz unijnych instytucji związanych zarówno ze ściganiem, jak również wymiarem sprawiedliwości. Ostatni podrozdział dotyczy kierunków oraz możliwości zwiększenia efektywności współpracy międzynarodowej w zakresie zwalczania przestępczości o charakterze zorganizowanym.

Ta część monografii ma wymiar związany głównie ze współpracą międzynarodową ze strony prokuratury, która koordynowana była przez Departament Współpracy Międzynarodowej Prokuratury Generalnej za pośrednictwem dwóch kluczowych Wydziałów, a mianowicie Wydziału Obrót Prawnego z Zagranicą jak również Wydziału Spraw Międzynarodowych. Rozdział ocenić należy za mający charakter szeroko wymiarowy, który podejmuje wyjątkowo ważny aspekt związany z także dzisiaj ważnym wymiarem, a mianowicie współpracą międzynarodową prokuratury. Z całą pewnością bez zasygnalizowania tego problemu praca nie miałaby kompletnego charakteru.

W pierwszym podrozdziale autor omówił kwestie dotyczące zmian w strukturach prokuratury, począwszy od 22 marca 1990 r., jak również jej relacji w stosunku do innych organów państwa. Omówione, a następnie poddane ocenie zostały poszczególne zmiany ustawowe, związane z wprowadzeniem konkurencyjnych rozwiązań prawnych. Kolejna część rozdziału czwartego koncentruje się na aspekcie dotyczącym potrzeby zapobiegania przestępczości, w tym głównie mającej charakter grupowy i w związku z tym podjęcia międzynarodowych inicjatyw ze strony organów prokuratury, mających na celu jej ograniczenie. W tej części skoncentrowano się na zaprezentowaniu szeregu inicjatyw międzynarodo-

wych, których inicjatorami byli m.in. prokuratorzy, a którzy podjęli temat zwalczania przestępczości zorganizowanej w przestrzeni mającej wymiar międzynarodowy. Wspomniano o takich wydarzeniach jak: Prekongres, którego uczestnikiem był m.in. dyrektor Biura ds. Przestępczości Zorganizowanej Prokuratury Krajowej – Ryszard Rychlik, a który był poświęcony problematyce zwalczania przestępczości zorganizowanej w rejonie Morza Bałtyckiego. Efektem tego wydarzenia stało się przyjęcie szczegółowych rekomendacji związanych z potrzebą wzmożenia aktywności w zakresie ograniczenia ekspansji przestępczości zorganizowanej. Kolejnym ważnym wydarzeniem z udziałem Ministra Sprawiedliwości oraz innych przedstawicieli zawodów prawniczych w tym samego autora był, VIII Kongres ONZ, który odbył się w dniu 7 września 1990 r. w Hawanie, a poświęcony był międzynarodowemu zapobieganiu przestępczości i wymiarowi sprawiedliwości w XXI w. Autor wspomniał również o kolejnym jakże ważnym IX Kongresie ONZ, podczas którego przedstawiciele Ministerstwa Sprawiedliwości zaprezentowali raport dotyczący przestępczości oraz kontroli nad nią. Podobnie jak w latach ubiegłych w skład delegacji wchodził również sam autor monografii, co czyni ją tym samym wyjątkowo rzetelną. Należy zaznaczyć, że autor co najmniej dziesięciokrotnie uczestniczył w Kongresach ONZ, które poświęcone były w głównej mierze zwalczaniu przestępczości. Ostatni z nich z uwagi na pandemię odbył się w trybie *on-line* z Kioto. W dalszej części podrozdziału opisano kolejne Kongresy ONZ jak również wpływające z nich rekomendacje oraz przyjęte deklaracje. Warto podkreślić jest zawarte przez autora sformułowanie związane z jakże ważnym aspektem, a mianowicie tzw. „europeizacją” prawa karnego, która stała się w naszym kraju przyczynkiem do licznych opracowań, w tym przez kolejnego autora niniejszej monografii Prof. dr hab. Ewę M. Guzik-Makaruk.

Kolejne części podrozdziału koncentrują się na jakże ważnych elementach, w szczególności biorąc pod uwagę dzisiejszą perspektywę kryminalną. Elementami tymi są bowiem: zagraniczna pomoc prawna, jak również kwestie związane z międzynarodowymi zespołami śledczymi. Szczególnie ważną kwestią było zaprezentowanie zasad, reguł tworzenia oraz funkcjonowania wspólnych zespołów śledczych, które regulują przepisy art. 589b–589f k.p.k.

Podrozdział czwarty poświęcony został przejęciu oraz przekazaniu ścigania. Autor w sposób szczegółowy zaprezentował odpowiednie przepisy krajowe oraz umowy międzynarodowe, jak również wyeksponował kraje, z którymi Polska w tym zakresie związana jest odpowiednimi porozumieniami. W kolejnej części rozdziału wyeksponowana została instytu-

cja ekstradycji w jej dwóch zasadniczych odmianach, a mianowicie jako ekstradycja klasyczna czynna oraz bierna. Podrozdziały szósty oraz siódmy są wzajemnie powiązane i odnoszą się do kwestii dotyczących zarówno nowych kierunków i form współpracy międzynarodowej po akcesji Polski do Unii Europejskiej oraz kierunków i możliwości zwiększenia efektywności dotychczasowych form międzynarodowej współpracy w zwalczaniu wyższych form przestępczości. Na szczególną uwagę zasługuje stosunkowo nowe narzędzie prawne jakim są: Europejski Nakaz Aresztowania (ENA) oraz Europejski Nakaz Dochodzeniowy (END). Z całą pewnością z perspektywy czasu można ocenić, że zarówno ENA jak również END, przyczyniły się do zwiększenia skuteczności ścigania przestępczości, w tym tej o charakterze grupowym i zorganizowanym. W podrozdziale ósmym autor skoncentrował się na wskazaniu instytucji ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości o charakterze międzynarodowym. Opisane zostały takie instytucje jak: Interpol, Europol, również grupy robocze TREVI oraz BALTCOM. W ostatnim rozdziale szczególną uwagę poświęcono zagadnieniom dotyczącym kierunków oraz możliwości zwiększenia międzynarodowej efektywności w zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej. Ciekawą konstatacją był wyszczególniony przez autora katalog przeszkód, które utrudniają proces integracji w zakresie współpracy między organami ścigania. Do zasadniczych przeszkód zaliczono m.in.:

- 1) odmiennosc systemów prawa oraz struktur policyjnych;
- 2) kwestie językowe oraz kulturowe;
- 3) problemy dotyczące informatyzacji, a w szczególności jej scalenia;
- 4) brak odpowiednich podręczników oraz poradników związanych z międzynarodową współpracą między organami ścigania.

Ostatni, piąty rozdział monografii sporządzony został przez Panią prof. dr hab. Ewę M. Guzik-Makaruk. Jest on wyjątkowo interesujący z tego choćby względu, że do tej pory nie spotkaliśmy się z tak kompleksowym, a zarazem syntetycznym ujęciem opisywanego zagadnienia, a mianowicie: ustroju prokuratury na tle rozwiązań funkcjonujących w innych państwach europejskich. Rozdział piąty podzielony została na pięć podrozdziałów, w których autorka zaprezentowała ustroje poszczególnych prokuratur w zależności od położenia geograficznego. I tak, w pierwszym podrozdziale opisano prokuratury w: Bułgarii, Rumunii, Rosji, na Białorusi, Ukrainie oraz Mołdawii. Kolejny dotyczy takich krajów jak: Austria, Belgia, Francja, Holandia, Niemcy, Luksemburg, Szwajcaria, Lichtenstein oraz Monako. Oczywiście nie pominięto również prokuratury w Polsce, gdzie autorka słusznie zwróciła uwagę na fakt, że nasza ro-

dzima Konstytucja nie zawiera regulacji dotyczących ustroju prokuratury. Przepisy w tym zakresie zamieszczone są w ustawie z dnia 28 stycznia 2016 r. Prawo o prokuraturze. W rozdziale, łącznie zaprezentowano ustroje prokuratur w 48 krajach, co czyni tę część monografii z całą pewnością poznawczą w zakresie tego obszaru badawczego. Dodatkowo, co wymaga podkreślenia autorka, opisała zarówno zadania, jak też strukturę poszczególnych prokuratur, opierając się w dużej mierze na oryginalnych tekstach poszczególnych aktów prawnych.

Reasumując uznać wypada, że w każdym rozdziale widoczne jest, jak skrupulatnie autorzy podeszli do postawionego sobie zadania. Autorskie wywody niejednokrotnie są poparte przedstawieniem pierwotnych źródeł w formie skanów zbiorów prawa, czy też szeregiem fotografii. Zobrazowanie niektórych okoliczności związanych z funkcjonowaniem prokuratury w tej książce daje Czytelnikowi znaczne ułatwienie w odbiorze i czyni tę książkę uniwersalną wobec wymagań Czytelnika. W świetle powyższego nie ma wątpliwości, że teza postawiona na początku projektu badawczego została świetnie zrealizowana. Pomogło w tym szerokie spektrum wykorzystanych metod badawczych. Można tu rozpoznać – co również zaznaczają autorzy – wykorzystanie takich metod badawczych jak: po pierwsze, metoda *desk research*, która jest metodą badawczą wtórną, opartą wpierw na wyborze, połączeniu, analizie, przetwarzaniu wybranych danych, a następnie na podstawie tych danych sformułowaniu i wyciągnięciu wniosków dotyczących badanego problemu. Na podstawie tej metody określono diagnozę powstania organu prokuratorskiego, scharakteryzowano grupy składowe modelu organu prokuratorskiego, stworzono opis i weryfikację działań podejmowanych w kierunku obecnego ukształtowania się organu prokuratorskiego; po drugie, metoda dogmatycznoprawna, która jest metodą pozwalającą na analizę zapisu prawnego w takiej postaci jaka została nadana mu przez ustawodawcę i w jakiej postaci obowiązuje, a także wskazanie przyczyn i kontekstu zmian tego zapisu prawnego. Autorzy zatem korzystając z tej metody przedstawili i zinterpretowali proces zmian ustawodawstwa związany z funkcjonowaniem i organizacją prokuratury, spróbowali nakreślić cele i otoczenie z tym ustawodawstwem związane; po trzecie, metoda historycznoprawna, która jest metodą analizy przepisów prawa pod względem historycznym i w której celem jest retrospektywna analiza zmian interpretowanego ustawodawstwa, w tym przypadku związanego z prokuraturą; po czwarte, metoda komparatystyczna, która jest metodą polegająca na prowadzeniu badań w ujęciu prawnoporównawczym, a więc prowadzenie analizy pod kątem podobieństw i odmienności prawa poszczególnych pań-

stw, co widać przy okazji zaprezentowania modeli prokuratury w poszczególnych państwach.

3. Dobór i wykorzystanie źródeł oraz formalna strona pracy

Oceniając dobór, jak również wykorzystanie źródeł przez autorów recenzowanej monografii, należy wskazać, że jest ono kompleksowe i w pełni wyczerpujące poruszane w nim zagadnienia. W pracy wykorzystano ogółem 351 pozycji książkowych, w przeważającej mierze polskojęzycznej. Znaczną część stanowią także pozycje obcojęzyczne. Autorzy posłużyli się także zagranicznymi oryginalnymi tekstami aktów prawnych. Dodatkowo wykorzystana została na potrzeby niniejszej publikacji szeroka kwerenda przeprowadzona w zbiorach Instytutu Pamięi Narodowej, Prokuratury, archiwum Ministerstwa Sprawiedliwości, Akt Nowych, Najwyższej Izby Kontroli, Wojskowego Biura Historycznego, Centralnego Archiwum Wojskowego w Rembertowie oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego. W monografii wykorzystano także chronologicznie uporządkowane akty prawne oraz netografię w liczbie 222 pozycji, która uzupełnia pozostałą część bibliografii. Zauważyć trzeba, że w pracy wykorzystane także zostały źródła archiwalne uzyskane z archiwum Instytutu Ekspertyz Sądowych im. Prof. dra J. Sehna.

Od strony językowej i formalnej, monografia nie budzi zastrzeżeń i zasługuje na pozytywną i wysoką ocenę. Przypisy skonstruowane są w sposób poprawny. Zaznaczyć należy, że prawidłowo zastosowano także referencje nawiasowe, co obecnie należy już do światowych standardów. Technikę korzystania z odsyłaczy, podobnie jak korzystanie z cytacji również należy uznać za poprawne. Baza bibliograficzna zgromadzona przez autorów jest wystarczająca i składa się z prawidłowo dobranej literatury, prawodawstwa krajowego i międzynarodowego etc. Nie zauważono zbędnych pozycji bibliograficznych czy innych źródeł, dodanych ewentualnie dla sztucznego wzbogacenia bibliografii. Każda z wykorzystanych pozycji jest przemyślana. W efekcie otrzymujemy ciekawą i obszerną merytorycznie książkę, w której w jednym miejscu Czytelnik znajdzie prezentacje historycznego, prawnego i politycznego kontekstu, strukturalnego procesu formułowania się i ewolucji, zasad, zadań i czynników jakie przyświecały powołaniu obecnej prokuratury. Rekapitulując, pod względem redakcyjnym i lingwistycznym, monografię należy ocenić bardzo wysoko.

4. Podsumowanie

Prezentowana monografia pt.: „Prokuratura w Polsce od odzyskania niepodległości do czasów współczesnych” zasługuje na bardzo wysoką ocenę. Do najważniejszych walorów rozprawy należy:

- 1) waga i aktualność podjętej tematyki, która z całą pewnością wypełnia lukę w tej części opisywanych zagadnień;
- 2) wyjątkowa przejrzystość pracy i jej uporządkowane konkluzje;
- 3) bardzo dobry język, co w konsekwencji czyni przedmiotową monografię łatwą i ciekawą w odbiorze;
- 4) zachowanie właściwych proporcji poruszanej w książce tematyki;
- 5) oryginalne podejście do poruszanej tematyki, która do tej pory nie była przedmiotem opracowania;
- 6) umiejętność formułowania wniosków;
- 7) logiczna konstrukcja problemowa;
- 8) poprawna narracja Autorów, którzy potrafią umiejętnie łączyć prezentację interesujących faktów w ujęciu prawnym i historycznym z własnymi opiniami i ocenami;
- 9) multidyscyplinarność prezentowanej w monografii tematyki zarówno z zakresu prawa, jak również w ujęciu historycznym.

Powyższe liczne argumenty, przemawiają jednoznacznie za dużą wartością naukową i poznawczą prezentowanej publikacji. Nie ma wątpliwości, że opracowanie pt. „Prokuratura w Polsce od odzyskania niepodległości do czasów współczesnych” jest interesującą pozycją wśród literatury naukowej w obszarze szeroko rozumianych dziedzin nauk społecznych, jak i nauk humanistycznych. Bez wątpienia można stwierdzić, że jest to pierwsza tego typu książka zawierająca kompleksową analizę organu prokuratorskiego w polskim systemie prawa pod względem prawnym, ustrojowym, politycznym. Opracowanie to będzie przydatne dla znacznej części osób wykonujących zawody prawnicze, ale i dla osób związanych z takimi obszarami jak historia, nauki polityczne, bezpieczeństwo publiczne czy funkcjonowanie organów ochrony prawnej.